

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Απόσπασμα (Σελ. 46-70) από ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ VI

Πρωτογενής Τομέας

Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία αποτελούν παραδοσιακούς κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για την Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου. Από τα στοιχεία της μορφολογίας του εδάφους του νησιωτικού συμπλέγματος, προκύπτει ότι η Περιφέρεια είναι κυρίως ορεινή και ημιορεινή. Το 72,5% του εδάφους, είναι ορεινό και ημιορεινό (το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο της χώρας είναι 61,3%). Σύμφωνα με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για την Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου, στην Περιφέρεια καλλιεργείται το 16,7% της συνολικής εδαφικής επιφάνειας (στη χώρα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 29,9%), ενώ το 51,6% χρησιμοποιείται ως κτηνοτροφική γη. Οι δασικές εκτάσεις καλύπτουν το 13,2% της ολικής επιφάνειας εκ των οποίων μόλις το 1,7 εντοπίζεται στο Νομό Κυκλάδων. Στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η κατανομή της γης για τη χώρα και την Περιφέρεια (και σε επίπεδο Νομών) κατά βασικές κατηγορίες χρήσης/ κάλυψης, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, για το έτος 2000.

Πίνακας 1.1.1.20
Κατανομή γης κατά βασικές κατηγορίες και χρήσεις,
εκτάσεις σε χιλιάδες, 2000

		Νομός Δωδεκανήσου	Νομός Κυκλάδων	Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	Ελλάδα
Σύνολο Εκτάσεων		2.717,1	2.599,4	5.316,5	131.981,8
Γεωργικές Περιοχές	Αρόσιμη Γη	87,2	280,0	367,2	21.181,4
	Μόνιμες Καλλιέργειες	44,1	46,1	90,2	7.491,8
	Βοσκότοποι - Μεταβατικές δασώδεις / θαμνώδεις εκτάσεις	5,7	4,3	10,0	880,0
	Βοσκότοποι - Συνδυασμοί θαμνώδους και / ή ποώδους βλάστησης	373,3	680,4	1.053,7	9.151,7
	Βοσκότοποι - Εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση	141,4	104,8	246,2	4.420,5
	Ετερογενείς γεωργικές περιοχές	634,6	510,0	1.144,6	22.011,0
	Δάση-Ημι-φυσικές Εκτάσεις	Δάση	232,4	0,0	232,4
Μεταβατικές δασώδεις- θαμνώδεις εκτάσεις	210,2	4,0	214,2	11.606,9	
Συνδυασμοί θαμνώδους και					
		757,9	686,4	1.444,3	23.949,7

	/ ή ποώδους βλάστησης				
	Εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση	162,5	237,6	400,1	4.509,9
Εκτάσεις που καλύπτονται από νερά	Χερσαία ύδατα	12,1	0,8	12,9	1.196,9
	Εσωτερικές υγρές ζώνες	0,0	0,0	0,0	108,2
	Παραθαλάσσιες υγρές ζώνες	1,0	2,2	3,2	484,5
Τεχνητές Περιοχές	Αστική οικοδόμηση	32,6	30,8	63,4	1.913,0
	Βιομηχανικές και εμπορικές ζώνες	14,8	0,7	15,5	212,6
	Δίκτυα συγκοινωνιών	4,4	1,9	6,3	156,3
	Ορυχεία, χώροι απόρριψης απορριμμάτων και εργοτάξια	2,4	9,1	11,5	270,5
	Τεχνητές, μη γεωργικές ζώνες πρασίνου, χώροι αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων	0,5	0,3	0,8	25,3

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Από την παραπάνω κατανομή των χρήσεων κατά βασικές κατηγορίες χρήσεων γης παρατηρείται ότι οι χρήσεις με συνδυασμό θαμνώδους και / ή ποώδους βλάστησης, επικρατούν στη Περιφέρεια, ενώ ακολουθούν οι ετερογενείς γεωργικές περιοχές και οι βοσκότοποι σε συνδυασμό με θαμνώδη ή ποώδη βλάστηση. Αντίθετα οι περιοχές που καλύπτονται από

νερά, καθώς και οι δασικές εκτάσεις, αποτελούν ένα μικρό μέρος των χρήσεων της Περιφέρειας και κατ' ουσίαν το δασικό κεφάλαιο δεν συμμετέχει στον πρωτογενή τομέα. Υπάρχουν εν τούτοις διαθέσιμοι πόροι χρησιμοποιούμενοι για βοσκή διαφόρων ειδών (Έκθεση Επιχειρηματικότητας Νοτίου Αιγαίου, 2005).

Στον πίνακα που ακολουθεί, αποτυπώνονται οι εκμεταλλεύσεις και η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση για το έτος 2003 σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 1.1.1.21

Εκμεταλλεύσεις και η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση, 2003

	Εκμεταλλεύσεις		Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	Από την οποία άγονοι βοσκότοποι
	Σύνολο	Με χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση		
Νομός Δωδεκανήσου	14.944	14.942	518	122
Νομός Κυκλάδων	9.396	9.388	766	433
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	24.340	24.330	1.284	555
Ελλάδα	833.590	828.157	39.838	5.464

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Ως προς τις Γεωργικές Περιοχές, οι μόνιμες καλλιέργειες, οι βοσκότοποι και η αρόσιμη γη αποτελούν ένα μικρό ποσοστό. Γενικά οι βοσκότοποι θεωρούνται περιορισμένης βοσκοϊκανότητας. Από το σύνολο των γεωργικών περιοχών, το 46,8% των καλλιεργειών βρίσκεται στις πεδινές περιοχές. Στα Δωδεκάνησα το ποσοστό ανέρχεται σε 57,5% έναντι 36,8% των Κυκλάδων. Στους ορεινούς δήμους και κοινότητες βρίσκεται το 13,7% των καλλιεργούμενων εκτάσεων (Δωδεκάνησα 11,7% και Κυκλάδες 15,5%). Αν εξαιρεθούν ορισμένες πεδινές περιοχές των μεγάλων νησιών (Ρόδος, Κως, Νάξος κ.λ.π.), η γονιμότητα της γεωργικής γης θεωρείται χαμηλή. Ένα μεγάλο μέρος των καλλιεργειών αναπτύσσεται στις μικρές κοιλάδες των νησιών και σε τμήματα των πλαγιών (Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου

Αιγαίου, 2003), ενώ οι αρδευόμενες εκτάσεις αποτελούν μικρό ποσοστό των καλλιεργούμενων. Στο πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά οι εκμεταλλεύσεις με αρδευόμενες αλλά και αρδευθείσες εκτάσεις.

Πίνακας 1.1.1.22

Εκμεταλλεύσεις με αρδευόμενες και αρδευθείσες εκτάσεις, 2007

	Εκμεταλλεύσεις			Από αυτές με αρδευόμενες εκτάσεις			
	Σύνολο	Από αυτές με χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	Εκμεταλλεύσεις	Συνολική Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση	Αρδευόμενη	Αρδευθείσα
Νομός Δωδεκανήσου	15.019	14.931	379	7.877	212	49	36
Νομός Κυκλάδων	9.300	9.257	460	6.089	325	54	36
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	24.319	24.189	840	13.965	537	103	72

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Για το έτος 2007, στη Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου μόλις το 19,8% από τη συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική γη χαρακτηρίστηκε ως αρδευόμενη έναντι του 56% της χώρας, ενώ οι αρδευθείσες εκτάσεις είναι ακόμη λιγότερες.

Οι κυριότερες αγροτικές περιοχές βρίσκονται στα νησιά Άνδρος, Τήνος, Θήρα, Νάξος, Πάρος, Κάλυμνος, Κως, Ρόδος. Όσον αφορά τη φυτική παραγωγή, έντονη είναι η παρουσία των ετήσιων καλλιεργειών, των σιτηρών για καρπό, καθώς και ορισμένων λαχανικών και σπωροκηπευτικών. Στην ομάδα των μόνιμων φυτειών το οικονομικό ενδιαφέρον επικεντρώνεται στα οινοστάφυλλα, τα εσπεριδοειδή και τους ελαιώνες. Η διάρθρωση των αμπελιών κατά κατηγορία, παρουσιάζεται στο πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 1.1.1.23

Εκμεταλλεύσεις και εκτάσεις με αμπέλια κατά κατηγορία, 2003

	Οίνοι Ποιότητας		Λοιποί Οίνοι		Επιτραπέζια Σταφύλια		Σταφίδα Ξηρή		Σύνολο	
	Εκ/σεις	Εκτάσεις	Εκ/σεις	Εκτάσεις	Εκ/σεις	Εκτάσεις	Εκ/σεις	Εκτάσεις	Εκ/σεις	Εκτάσεις
Νομός Δωδ/σου	818	9.579,4	1014	3.082,9	469	1.131,1	3	-	2.109	13.796,7
Νομός Κυκλάδων	1568	14.554,1	3962	13.127,8	395	570,7	0	-	5.615	28.252,6
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	2386	24.133,4	4976	16.210,7	864	1.701,8	3	-	7.724	4.204,3
Ποσοστό Νοτίου Αιγαίου % ως προς τη Χώρα	13,126%	16,191%	3,756%	3,205%	4,329%	1,122%	0,009%	-	4,362%	0,377%

Ποσοστό Ν. Δωδ/σου % ως προς την Περιφέρεια	34,283%	39,694%	20,378%	19,018%	54,282%	66,465%	100%	-	27,305%	32,811%
Ποσοστό Ν. Κυκλάδων % ως προς την Περιφέρεια	65,717%	60,307%	79,622%	80,982%	45,718%	33,535%	0%	-	72,695%	67,189%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, το μεγαλύτερο μέρος των κρασιών που παράγεται είναι πιστοποιημένα ως ΠΟΠ ή ΠΓΕ. Η δηλωμένη έκταση στο Αμπελουργικό Μητρώο για το Νομό Δωδεκανήσου είναι 8.738 στρέμματα και για το Νομό Κυκλάδων 39.166 στρέμματα. Σύμφωνα όμως με τις εκτιμήσεις της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, οι πραγματικές εκτάσεις αντιστοιχούν σε 6.500 στρέμματα για τα Δωδεκάνησα και 16.250 στρέμματα για τις Κυκλάδες. Οι κυριότερες ποικιλίες για την Δωδεκάνησο κατά σειρά έντασης παραγωγής είναι το Αθήρι, η Μανδηλαριά (Αμοριανό), το Μοσχάτο Άσπρο, το Καμπερνε Σωβινιόν, το Συράχ και το Φωκιανό. Για τις Κυκλάδες οι κυριότερες ποικιλίες είναι η Μανδηλαριά, το Ασύρτικο, το Αθήρι, το Σαββατιανό, η Μονεμβασιά, το Αηδάνι και η Βάφτρα. Την περίοδο 2010-2011 παρήχθησαν συνολικά 2.401.500 κιλά λευκού και 13.90.700 ερυθρού οίνου για τη Δωδεκάνησο, με συνολική παραγωγή 3783500 κιλά ένω στις Κυκλάδες και δη στην Τήνο καλλιεργήθηκαν συνολικά 1.768 στρέμματα.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η καλλιεργούμενη έκταση των κυριότερων οινοπιήσιμων ποικιλιών

Πίνακας 1.1.1.24

Καλλιεργούμενη έκταση των κυριότερων οινοπιήσιμων ποικιλιών

Κατηγορία Οίνου	Όνομασία ΠΟΠ/ΠΓΕ	Έκταση
Οίνοι με	Ρόδος Λευκός	5420
Προστατευόμενη	Ρόδος Ερυθρός	
Όνομασία Προέλευσης (ΠΟΠ)	Μοσχάτος Ρόδου	
Με Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ)	Τοπ. Δωδ/κος	550
	Τοπικός Οίνος Κω	
Χωρίς Ονομασία Προέλευσης/ Γεωγραφική Ένδειξη		380
Χωρικοί Οίνοι		150

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Συνολικά λειτουργούν είκοσι εννέα οινοποιεία στην Περιφέρεια, έντεκα στην Δωδεκάνησο και κατά κύριο λόγο στη Ρόδο και δέκα οκτώ στις Κυκλάδες και κατά κύριο λόγο στη Θήρα, ενώ στη Ρόδο λειτουργούν επίσης και δώδεκα παραδοσιακά αποστακτήρια «Σούμας» Δωδεκανήσου.

Ως προς τον επιτραπέζιο οίνο στην Περιφέρεια καλλιεργούνται 1.812 στρέμματα, 1.062 στρέμματα στα Δωδεκάνησα και 750 στρέμματα στις Κυκλάδες. Η συνολική παραγωγή υπολογίζεται σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου σε 2.000 τόνους.

Ως προς τις δενδρώδεις καλλιέργειες, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου συγκεντρώνει το 3,5% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων της χώρας και το 2,27% του συνόλου των εκτάσεων για το έτος 2003, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Ως προς την περιφέρεια, τα ποσοστά αυτά για το Νομό Δωδεκανήσου είναι 65,6% και 79%, ενώ για το Νομό Κυκλάδων είναι 34,4% και 21% αντίστοιχα. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται αναλυτικά η διάρθρωση των δενδρώνων εκτάσεων.

Πίνακας 1.1.1.25
Διάρθρωση εκμεταλλεύσεων και εκτάσεων σε κανονικούς
δενδρώνες, εκτάσεις σε στρέμματα, 2003

Δενδρώνες		Νομός Δωδεκανήσο υ	Νομός Κυκλάδω ν	Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	
Ελαιώνες	Σύνολο	Εκ/σεις	12.800	6.298	19.098
		Εκτάσεις	166.359,8	41.980,5	208.340,4
	Για Ελαιοποίηση	Εκ/σεις	12.625	6172	18797
		Εκτάσεις	164.312,5	41.368,8	205.681,3
	Επιτραπέζιες Ελιές	Εκ/σεις	382	182	564
		Εκτάσεις	2.047,3	611,7	2659
Οπωροφόρα Δέντρα	Σύνολο	Εκ/σεις	934	764	1698
		Εκτάσεις	1.599	809,3	2408,3
	Ροδακινιές	Εκ/σεις	200	71	271
		Εκτάσεις	544,4	35,5	579,9
	Βερικοκιές	Εκ/σεις	486	354	841
		Εκτάσεις	540,4	166	706,3
	Κερασιές	Εκ/σεις	11	16	27
		Εκτάσεις	11,1	6,6	17,7
	Λοιπά Πυρηνοκαρπα	Εκ/σεις	25	44	69
		Εκτάσεις	48,4	28	76,4
	Μηλιές	Εκ/σεις	90	205	295
		Εκτάσεις	65,4	96,9	162,3
	Αχλαδιές	Εκ/σεις	122	471	592
		Εκτάσεις	118,2	301,9	420,1
Λοιπά Δένδρα	Εκ/σεις	281	117	399	

	και Θάμνοι Νωπών Φρούτων				
		Εκτάσεις	268,7	174,4	443,1
	Ακτινίδια	Εκ/σεις	0	0	0
		Εκτάσεις	0	0	0
	Μπανάνες, Αβοκάντο	Εκ/σεις	13	0	13
	Εκτάσεις	-	0	0	
Δέντρα για καρπούς με κέλυφος	Σύνολο	Εκ/σεις	71	411	482
		Εκτάσεις	277,3	1089,8	1367,2
	Φουντουκιές	Εκ/σεις	47	374	421
		Εκτάσεις	136,3	971,2	1107,5
	Καρυδιές	Εκ/σεις	36	12	48
		Εκτάσεις	103	5,9	108,8
	Φιστικιές	Εκ/σεις	0	0	0
		Εκτάσεις	0	0	0
	Αμυγδαλιές	Εκ/σεις	13	36	49
		Εκτάσεις	38,1	-	-
	Καστανιές	Εκ/σεις	0	0	0
	Εκτάσεις	0	0	0	
Εσπεριδοειδή	Σύνολο	Εκ/σεις	3866	2133	5999
		Εκτάσεις	8431	2922,9	11353,9
	Πορτοκαλιές	Εκ/σεις	3541	1744	5284
		Εκτάσεις	4785,9	1157,3	5943,2
	Λεμονιές	Εκ/σεις	2047	1723	3770
		Εκτάσεις	1959,8	1409,3	3369,1
	Μανταρινιές	Εκ/σεις	1767	760	2527
		Εκτάσεις	1413,4	330,2	1743,6
	Λοιπά Εσπεριδοειδή	Εκ/σεις	183	41	225
	Εκτάσεις	-	26,1	-	

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Ειδικότερα, ως προς την παραγωγή ελαιόλαδου, για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου το ελαιόλαδο παράγεται κυρίως για ίδια χρήση. Σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, η Περιφέρεια διαθέτει συνολικά πενήντα ένα (51) ελαιοτριβεία, τριάντα πέντε (35) στη Δωδεκάνησο και δέκα έξι (16) στις Κυκλάδες. Ελάχιστες μονάδες τυποποίησης παρουσιάζονται και η μεγαλύτερη ποσότητα διακινείται χωρίς τυποποίηση με αποτέλεσμα τη χαμηλή τιμή πώλησης και την μείωση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου. Η καλλιεργούμενη έκταση για το Νομό Δωδεκανήσων υπολογίζεται στα 176.714 στρέμματα και στις Κυκλάδες στα 78.295 στρέμματα. Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται συγκεντρωτικά η Παραγωγή Ελαιόλαδου για τα έτη 2008-09, 2009-10 και 2010-11 για την Περιφέρεια, καθώς και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις, τα ελαιοτριβεία και η μέση παραγωγή για το 2001-2010 ανά νησί.

Πίνακας 1.1.1.26**Παραγωγή Ελαιόλαδου για τα έτη 2008-09, 2009-10 και 2010-11**

Νησί	2008-09	2009-10	2010-11
Ρόδος	1.831.385	2.225.877	747.714
Κως	460.019	385.663	474.540
Κάρπαθος	72.756	122.993	112.293
Κάσος	24.182	6.728	37.333
Κάλυμνος	32.427	0	18.125
Λέρος	6.281	2.427	831
Λειψοί	0	0	3.514
Σύμη	0	0	0
Σύρος	14.593	11.667	36.506
Άνδρος		114.767	74.265
Πάρος		12.214	332.299
Μήλος			109.708
Νάξος	380.621	225.805	466.329
Σίφνος			19.664
Σύνολο			
Περιφέρειας	2.822.264	3.108.141	2.433.121

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Πίνακας 1.1.1.27

Καλλιεργούμενες εκτάσεις, τα ελαιοτριβεία και η μέση παραγωγή ανά νησί

Νησί	Έκταση (στρ.)	Αριθμός Ελαιοτριβείων	Μέση Παραγωγή Ελαιόλαδου (2001-2010) σε κιλά
Ρόδος	136.604	19	2.019.160
Κως	19.740	3	485.489
Κάρπαθος	12.951	7	135.079

Λέρος	2.365	1	17.859
Κάλυμνος	2.086	1	25.516
Κάσος	1.551	2	2.440
Λειψοί	728	1	3.924
Τήλος	413		
Σύμη	129	1	55
Νίσυρος	123		
Χάλκη	24		
Νάξος	20.871	5	357.585
Άνδρος	20.378	3	94.516
Πάρος	11.288	3	172.257
Τήνος	4.754	1	
Σίφνος	3.749	1	19.664
Μήλος	3.295	1	109.708
Σύρος	2.277	1	20.922
Κέα	2.074		
Κίμωλος	1.962		
Αμοργός	1.798		
Σίκινος	1.549		
Ίος	1.496		
Ανάφη	966		
Φολέγανδρος	579		
Σέριφος	549		
Αντίπαρος	351		
Μύκονος	103		
Ηρακλειά	99		
Θήρα	94		
Δονούσα	63		
Σύνολο	255.009	51	3.482.674
Περιφέρειας			

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Ως προς τις εκμεταλλεύσεις και τις εκτάσεις σε κανονικούς δενδρώνες, η Περιφέρεια συμμετέχει με μικρό ποσοστό ως προς τη χώρα, με εξαίρεση τα εσπεριδοειδή, που για το έτος 2003, συγκέντρωνε ποσοστό 7,1% ως προς τις εκμεταλλεύσεις. Κατά τις λοιπές κατηγορίες το ποσοστό αυτό υπολείπεται (3,79% των εκμεταλλεύσεων των ελαιώνων, 2,32% των οπωροφόρων και καρπών με κέλυφος 0,85%). Η μορφολογία των νησιών της Περιφέρειας (ορεινό με λίγες πεδινές εκτάσεις), το ξηροθερμικό κλίμα με την παράλληλη έλλειψη νερού και η χαμηλή γονιμότητα της γεωργική γης, με εξαίρεση ορισμένες πεδινές περιοχές των μεγάλων νησιών (Ρόδος, Κως, Νάξος), μειώνουν την ανταγωνιστικότητά της, απέχοντας από το μέσο επίπεδο της χώρας. Σε επίπεδο διάρθρωσης των εκμεταλλεύσεων αυτών στην Περιφέρεια, ο Νομός Δωδεκανήσου κυριαρχεί στους ελαιώνες, τα οπωροφόρα δέντρα και τα εσπεριδοειδή, ενώ ο Νομός Κυκλάδων παρουσιάζει ισχυρή συμμετοχή στα δέντρα για καρπούς με κέλυφος.

Ως γεωργικά προϊόντα ποιότητας έχουν αναγνωριστεί το ελαιόλαδο Ρόδου, η γραβιέρα Νάξου, η κοπανιστή και το τυρί Σαν Μιχάλη Σπύρου, ενώ ευρέως γνωστά είναι τα λουκούμια και οι χαλβαδόπιτες της Σύρου, η φάβα της Σαντορίνης και τα αμυγδαλωτά της Άνδρου.

Ειδικότερα στον κλάδο της Ζωϊκής Παραγωγής η πλειονότητα των απασχολούμενων συγκεντρώνεται στο Νομό Κυκλάδων. Για το έτος 2011 η συνολική παραγωγή αγελαδινού γάλατος για την περιφέρεια ανήλθε σε 52.921.661. Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται ο αριθμός των παραγωγών, η ποσότητα γάλατος καθώς και η μέση τιμή πώλησης ανά μήνα για τους δύο νομούς το έτος 2011.

Πίνακας 1.1.1.28

	ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2011			ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2011		
ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	23	99.961	0,4679	23	92.158	0,4640
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	343	1.250.528	0,4230	351	1.182.082	0,4256
Γενικό Άθροισμα	3.444	54.259.379		3.455	50.563.585	
	ΜΑΡΤΙΟΣ 2011			ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2011		

ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	21	100.493	0,4705	22	102.874	0,4676
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	354	1.339.125	0,4260	365	1.330.568	0,4251
Γενικό Άθροισμα	3.430	56.760.563		3.448	56.628.046	
ΜΑΙΟΣ 2011				ΙΟΥΝΙΟΣ 2011		
ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	22	106.884	0,4689	22	111.341	0,4650
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	368	1.338.709	0,4168	366	1.175.763	0,4191
Γενικό Άθροισμα	3.438	57.664.906		3.426	52.459.902	
ΙΟΥΛΙΟΣ 2011				ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2011		
ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	21	123.910	0,4661	22	151.178	0,4844
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	368	1.203.058	0,4163	351	1.195.971	0,4158
Γενικό Άθροισμα	3.420	52.585.855		3.400	53.312.600	
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2011				ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011		
ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	22	137.426	0,4887	21	124.631	0,4961
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	337	1.120.315	0,4143	322	1.107.215	0,4133
Γενικό Άθροισμα	3.360	50.651.338		3.304	51.622.235	
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2011				ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011		
ΝΟΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	ΠΟΣΟΤΗΤΑ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	21	110.447	0,5233	21	111.003	0,5117
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	317	1.027.708	0,4159	318	1.202.879	0,4081
Γενικό Άθροισμα	3.268	49.152.283		3.255	52.921.661	

Πηγή: Ελληνικός Οργανισμός Γάλακτος και Κρέατος και επεξεργασία ομάδας μελέτης

Ως προς τις συνολικές παραδόσεις παραγωγών σε πρόβειο και γιδινό γάλα, σε επίπεδο Περιφέρειας, το Νότιο Αιγαίο παρήγαγε 641.308 πρόβειο γάλα και 849.679 γιδινό, ποσότητα που αντιστοιχεί στο μικρότερο ποσοστό ως προς τη Χώρα για το πρόβειο και στο δεύτερο μικρότερο μετά την Αττική για το γιδινό.

Τα κύρια γαλακτομικά προϊόντα που παράγονται εκτός από το γάλα, παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 1.1.1.29
Παραγωγή Γαλακτοκομικών Προϊόντων

Νομός Δωδεκανήσου		
Νησί	Προϊόν	Ποσότητα (σε κιλά)
Ρόδος	γάλα αγελαδινό	736.750
	γιαούρτι αγελαδινό	124.410
	μυζύθρα	3.050
	αριάνι	6.800
	διάφορα	148.900
	τυρί λευκό	1.000
	σκληρό αγελαδινό	12.335
	διάφορα τυριά	1.000
Κώς	γάλα αγελαδινό	101.480
	γιαούρτι αγελαδινό	22.879
	γιαούρτι πρόβειο	9.476
	σκληρό αγελαδινό	5.590
	σκληρό γίδινο	5.887
	σκληρό πρόβειο	1.655
	κρασοτύρι	875
Κάλυμνος	γιαούρτι αγελαδινό	12.000
	τυρί μαλακό αγελαδινό	10.500
	τυρί σκληρό αγελαδινό	9.000
	μυζήθρα	1.800
Κάσος	βούτυρο	1.421
	σιτάκα	804
	γιαούρτι πρόβειο	324

	τυρί μαλακό	958
	μυζύθρα	1.539
	κεφαλοτύρι	1.986
	γραβιέρα	2.443
	αρμυροτύρι	478
Νομός Κυκλάδων		
Νησί	Προϊόν	Ποσότητα (σε κιλά)
Τήνος	βούτυρο	13.378
	γάλα αγελαδινό	54.902
	διάφορα	1.854
	μυζήθρα	1.732
	γραβιέρα	56.316
	κοπανιστή ΠΟΠ	26.604
	πέτρωμα	11.809
	τυράκι	12.346
Μύκονος	κοπανιστή ΠΟΠ	3.833
	ξυνοτύρι	2.115
	τυροβολιά	1.359
Ίος	μυζήθρα	6.723
	κεφαλοτύρι	17.446
	γραβιέρα	213
	σκοτύρι	1.800
	ξινοτύρι	3.693
Πάρος	βούτυρο	4.701
	γιαούρτι αγελαδινό	1.990
	μυζήθρα	2.078
	γραβιέρα	28.456
	λευκό τυρί	2.821
	κεφαλοτύρι	35.032
	τουλουμοτύρι	122
	σούρωμα	4.090
Ανδρος	βούτυρο	808
	γιαούρτι αγελαδινό	4.940
	διάφορα	442
	μυζήθρα	3.015
	πετρωτό	4.863
	λευκό τυρί	11.146
	μαλακό	16.847
	σκληρό	13.463
	γραβιέρα	2.673
Σύρος	βούτυρο	5.115
	γάλα αγελαδινό	50.029
	γιαούρτι αγελαδινό	259

	διάφορα	1.768
	μυζήθρα	685
	σαν Μιχάλη ΠΟΠ	100.907
	σαν Τζώρτζη	866
	βιοσύρα	2.389
	σκληρό αγελαδινό	4.971
Σίφνος	μυζήθρα	2.241
Νάξος	βούτυρο	18.969
	γάλα αγελαδινό	244.936
	γιαούρτι αγελαδινό	1.817
	γιαούρτι πρόβειο	140
	μυζήθρα	60.293
	γραβιέρα ΠΟΠ	963.651
	γραβιέρα	161.447
	αρσενικό	56.403
	ξινοτύρι	7.173
	τσιμισκάκι	1.704
	κώμος	1.716
	μελανοτύρι	1.716
	σκληρό	9.344
	σκορδότυρο	655
	σαγανοτύρι	306
	λευκό τυρί	30.400
	κορωνιάτικο	152
	κοπανιστή ΠΟΠ	320
	διάφορα	10.128

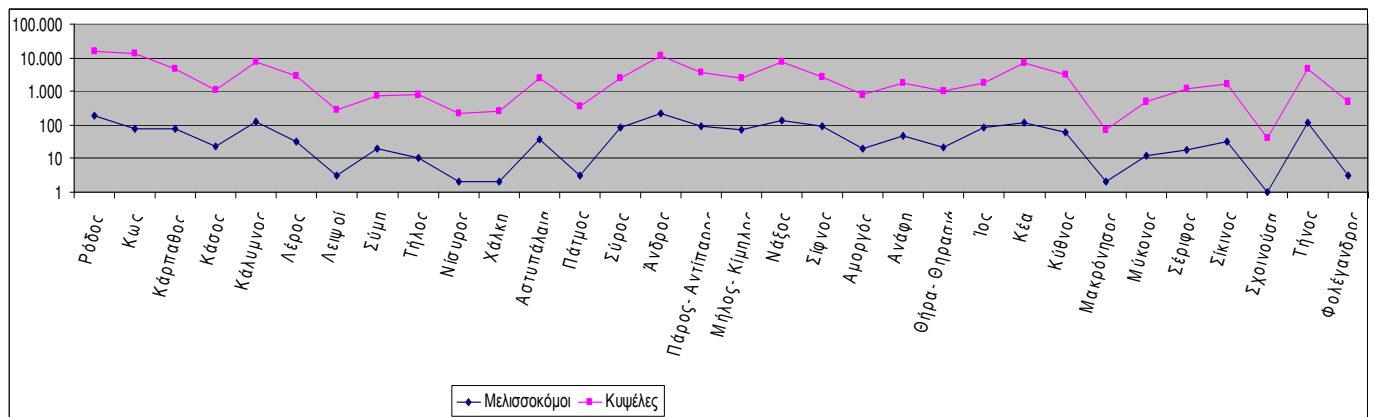
Πηγή: Ελληνικός Οργανισμός Γάλακτος και Κρέατος και επεξεργασία ομάδας μελέτης

Στην Περιφέρεια λειτουργούν συνολικά δέκα οκτώ επιχειρήσεις Γαλακτοκομικών προϊόντων, η πλειονότητα των οποίων είναι εγκατεστημένη στις Κυκλάδες και στα νησιά Άνδρο (τρεις επιχειρήσεις), Νάξο (τρεις επιχειρήσεις), Σύρο, Πάρο, Τήνο, Μύκονο Σίφνο και Ίο. Μόλις έξι επιχειρήσεις λειτουργούν στα Δωδεκάνησα και δη δύο επιχειρήσεις στη Ρόδο και στη Κως και από μια επιχείρηση στα νησιά Κάλυμνο και Κάσο.

Η μελισσοκομία αποτελεί και αυτή έναν σημαντικό κλάδο για την Περιφέρεια. Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παράγονται συνολικά 1.050 τόνοι ετησίως. Η πλειονότητα της παραγωγής (600 τόνοι) προέρχεται από το Νομό Δωδεκανήσου όπου απασχολούνται συνολικά 595 μελισσοκόμοι με 50.138 κυψέλες. Η Ρόδος και η Κάλυμνος παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο με 183 μελισσοκόμους και 15.605 κυψέλες και 126 μελισσοκόμους και 7.447 κυψέλες αντίστοιχα. Στις

Κυκλάδες η Άνδρος και η Νάξος είναι τα νησιά που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης με 218 μελισσοκόμους και 11.016 κυψέλες και 136 μελισσοκόμους και 7.630 κυψέλες αντίστοιχα. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διάρθρωση του κλάδου ανά νησί.

Διάγραμμα 1.1.1.2

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Όσον αφορά τον κλάδο της ωπαραγωγής, στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, παρά την μεγάλη κατανάλωση, κατά κύριο λόγο γίνεται εισαγωγή από την υπόλοιπη Ελλάδα καθώς στα Δωδεκάνησα λειτουργούν 12 πτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις (Στη Ρόδο 9, στην Κάλυμνο, Λέρο και Κάρπαθο από 1) έναντι καμίας στις Κυκλάδες. Η ετήσια παραγωγή υπολογίζεται στα 31.590.000 αυγά.

Άλλα προϊόντα που καλλιεργούνται στην Περιφέρεια παρουσιάζονται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 1.1.1.29

Παραγωγή Λοιπών Αγροτικών Προϊόντων Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου,

Νομός Δωδεκανήσου			Νομός Κυκλάδων		
Είδος	Έκτασ	Παραγωγ	Είδος	Έκτασ	Παραγωγ
Καλλιέργειας	η	ή	Καλλιέργειας	η	ή
	(στρ.)	(τόνοι)		(στρ.)	(τόνοι)
Πορτοκάλια	2550	5100	Πατάτα Νάξου (Εαρινή)	3401	10203

Μανταρίνια	2100	2400	Πατάτα Νάξου (Φθινοπωρινή)	1970	3940
Λεμόνια	700	1500	Αγκινάρα Τήνου	130	292500 ζευγάρια
Ντομάτα	2800	10600	Τοματάκι Θήρας	360	158
Αγγούρι	500	2,7	Φάβα Θήρας	1664	133
Πιπεριά	300	267			
Μελιτζάνα	500	900			
Καρπούζι	3750	7500			
Πεπόνι	1400	1650			
Πατάτα	1700	3400			

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Όμως ο μεγάλος αριθμός μικρών σε μέγεθος εκμεταλλεύσεων, ο πολυτεμαχισμός, ο ανταγωνισμός, το πρόβλημα της υπαλμύρωσης αλλά και το κόστος λειτουργίας, δεν βοηθούν στην ανάπτυξη του αγροτικού κλάδου, παρά τις σημαντικές προοπτικές και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει.

Από την άλλη, για τον Πρωτογενή Τομέα, ο κλάδος της Αλιείας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, η παραγωγή του οποίου απολαμβάνει προτίμησης στην εγχώρια αγορά και έχει καταλάβει καλή θέση στις εξαγωγικές αγορές. Αλλά και οι Υδατοκαλλιέργειες αποτελούν έναν ιδιαίτερα σημαντικό κλάδο για την οικονομία της Περιφέρειας, ένα κλάδο που είναι και εξαγωγικός (τουλάχιστον τα 2/3 της παραγωγής εξάγονται), κατέχοντας την 3^η θέση στη χώρα, με την Ελλάδα να είναι στην 1^η θέση στην Ευρώπη. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η ποσότητα Αλιευμάτων κατά περιοχές για το έτος 2009.

Πίνακας 1.1.1.30

Ποσότητα Αλιευμάτων κατά περιοχές Αλιείας, σε τόνους, 2009

	Περιοχές αλιείας	Τόνοι	%
1.	Ατλαντικός Ωκεανός	1.773,00	2,17%
2.	Ακτές Β. Αφρικής		0,00%
3.	Ακτές Ηπείρου και νήσου Κερκύρας	931,5	1,14%
4.	Αμβρακικός κόλπος και ακτές νήσου Λευκάδος	1.863,40	2,28%
5.	Ακτές νήσων Κεφαλληνίας, Ζακύνθου και Πατραϊκός κόλπος	5.637,40	6,89%
6.	Κόλποι, Κυπαρισσιακός και Μεσσηνιακός	189,2	0,23%
7.	Λακωνικός κόλπος	378,5	0,46%
8.	Κόλποι, Αργολικός και Σαρωνικός	6.236,00	7,62%
9.	Κορινθιακός κόλπος	696,8	0,85%
10.	Κόλποι, Νότιος και Βόρειος Ευβοϊκός	7.735,20	9,45%
11.	Παγασητικός κόλπος	1.260,40	1,54%
12.	Ανατολικές ακτές Ευβοίας και περιοχή νήσων Σποράδων	4.929,50	6,02%
13.	Κόλποι, Θερμαϊκός και Χαλκιδικής	20.240,40	24,74%
14.	Κόλποι, Στρυμωνικός και Καβάλας-ακτές νήσου Θάσου και Θρακικό πέλαγος	16.491,00	20,15%
15.	Περιοχή νήσων Λέσβου, Χίου, Σάμου και Ικαρίας	3.980,30	4,86%
16.	Περιοχή νήσων Δωδεκανήσου	1.356,80	1,66%
17.	Περιοχή νήσων Κυκλάδων	6.146,10	7,51%
18.	Περιοχή νήσου Κρήτης	1.975,90	2,41%
	Σύνολο	81821,4	100%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., ο Νομός Δωδεκανήσου, για το έτος 2009, συμμετείχε κατά 1,66% στη ποσότητα Αλιευμάτων κατά περιοχές Αλιείας, ενώ ο Νομός Κυκλάδων κατά 7,51%. Σε επίπεδο περιφέρειας, η πλειονότητα των αλιευμάτων προέρχεται από το Νομό Κυκλάδων (81,92%), ενώ σε επίπεδο χώρας η περιφέρεια συμμετέχει κατά 12,8% για το ίδιο έτος.

Συγκρίνοντας τις ποσότητες που αλιεύτηκαν κατά το 2009, με αυτές του 2003 και 2004 στον πίνακα που ακολουθεί, παρατηρείται μείωση των αλιευμάτων, ενδεικτικό των βασικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο κλάδος. Η υπεραλίευση, η ρύπανση των θαλασσών, η έλλειψη οριοθετημένων αλιευτικών πεδίων, ο αργός ρυθμός εκσυγχρονισμού του αλιευτικού στόλου, αποτελούν τους βασικούς ανασταλτικούς παράγοντες

στην ανάπτυξη του κλάδου, με αποτέλεσμα την ταχεία ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας.

Πίνακας 1.1.1.31

Ποσότητα Αλιευμάτων κατά περιοχές Αλιείας, σε τόνους, 2009

Περιοχές αλιείας	2003	2004	2009
Νομός Δωδεκανήσου	2.209,1	784	1.356,80
Νομός Κυκλάδων	6.522,3	6.637,8	6.146,10
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	8.731,4	7.421,8	7.502,90
Ποσοστό Νοτίου Αιγαίου % επί της συνολικής Παραγωγής στην Ελλάδα	9,7%	8,14%	12,8%
Ποσοστό Ν.Δωδεκανήσου % επί της συνολικής Παραγωγής στην Περιφέρεια	25,30%	10,56%	18,08%
Ποσοστό Ν.Κυκλάδων επί της συνολικής Παραγωγής στην Περιφέρεια	74,70%	89,44%	81,92%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Η σημασία του κλάδου για τα μικρότερα νησιά ως προς την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σχετικών με τον αλιευτικό τομέα είναι μεγάλη προκειμένου να στηριχθεί μία παραγωγική βάση που θα συμπληρώνει τη μικρής διάρκειας τουριστική περίοδο. Ο τομέας αυτός θεωρείται σημαντικός για την οικονομία της Περιφέρειας, καθώς σε πολλά νησιά σημαντικό μέρος του πληθυσμού ασχολείται με αλιευτικές δραστηριότητες. Ειδικότερα, η αλιευτική δραστηριότητα αναπτύσσεται κυρίως στα νησιά Αμοργός, Κύθνος, Μήλος, Πάρος, Ηρακλεία, Σχοινούσα, Κάλυμνος, Κάσος, Κως και Λειψοί. Μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας υπάρχουν στην Άνδρο, Κέα, Μακρόνησο, Νάξο, Σέριφο, Αστυπάλαια, Αγαθονήσι, Κάλυμνο, Λειψούς, Λέρο, Ρόδο και Σύμη, ενώ ιχθυογεννητικοί σταθμοί, υπάρχουν και στους δύο Νομούς (Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2003).

Η κτηνοτροφία αποτελεί τον πρώτο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για τον πρωτογενή τομέα, με εντονότερη την παρουσία του στο Νομό Κυκλάδων. Στο πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η διάρθρωση των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, για το έτος 2007, σε επίπεδο Περιφέρειας και Νομού.

Πίνακας 1.1.1.32
Διάρθρωση Κτηνοτροφικών Εκμεταλλεύσεων, 2007

		Νομός Δωδεκανήσου	% Συμμετοχή ως προς την Περιφέρεια	Νομός Κυκλάδων	% Συμμετοχή ως προς την Περιφέρεια	Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	% Συμμετοχή ως προς τη Χώρα	Ελλάδα
ΒΟΟΕΙΔΗ	Εκμ/σεις	404	22,88%	1.362	77,12%	1.766	8,21%	21.521
	Αριθμός Κεφαλών	5.423	29,94%	12.689	70,05%	18.113	2,47%	731.999
ΠΡΟΒΑΤΟΕΙΔΗ	Εκμ/σεις	1.009	21,44%	3.698	78,58%	4.706	3,56%	132.080
	Αριθμός Κεφαλών	59.369	29,58%	141.313	70,42%	200.682	1,99%	10.079.904
ΑΙΓΟΕΙΔΗ	Εκμ/σεις	1.694	28,15%	4.323	71,85%	6.017	5,40%	111.506
	Αριθμός Κεφαλών	101.100	42,64%	135.984	57,36%	237.084	4,75%	4.987.092
ΧΟΙΡΟΙ	Εκμ/σεις	361	16,17%	1.872	83,83%	2.233	6,70%	33.308
	Αριθμός Κεφαλών	4.318	25,07%	12.908	74,93%	17.226	1,55%	1.111.542

ΙΠΠΟΕΙΔΗ	Εκμ/σεις	135	6,94%	1.809	93,01%	1.945	11,95%	16.277
	Αριθμός Κεφαλών	209	6,21%	3.159	93,79%	3.368	10,53%	31.987
ΚΟΥΝΕΛΙΑ	Εκμ/σεις	221	15,43%	1.211	84,57%	1.432	3,22%	44.451
	Αριθμός Κεφαλών	4.646	15,06%	26.202	84,94%	30.848	2,86%	1.079.866
ΠΟΥΛΕΡΙΚΑ	Εκμ/σεις	1.756	25,28%	5.190	74,72%	6.946	2,27%	305.700
	Αριθμός Κεφαλών	155.294	47,29%	173.120	52,71%	328.415	0,98%	33.495.026
ΚΥΨΕΛΕΣ ΜΕΛΙΣΣΩΝ	Εκμ/σεις	273	32,58%	565	67,42%	838	8,11%	10.328
	Αριθμός Κεφαλών	30.300	57,76%	22.162	42,24%	52.462	5,96%	880.067

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – επεξεργασία στοιχείων

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, η υπεροχή των Κυκλάδων έναντι των Δωδεκανήσων είναι προφανής σε όλες τις κατηγορίες, με εξαίρεση τα πουλερικά. Σε επίπεδο Περιφέρειας, οι εκμεταλλεύσεις που αφορούν τα αιγοειδή, τους χοίρους, τα ιπποειδή και τις κυψέλες μελισσών, εμφανίζουν περισσότερο ενδιαφέρον από άλλες εκμεταλλεύσεις. Οι σημαντικότερες κτηνοτροφικές περιοχές εντοπίζονται στην Αμοργό, Άνδρο, Κύθνο, Νάξο, Τήνο, Κάσο, Κάρπαθο και Κω.

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λειτουργούν είκοσι σφαγαιοτεχνικές εγκαταστάσεις, με φορέα λειτουργίας κατά κύριο λόγο τον οικείο δήμο. Οι εγκαταστάσεις αυτές συγκεντρώνονται κυρίως στις Κυκλάδες (δώδεκα συνολικά) και δη στα νησιά Σύρο, Πάρο, Τήνο, Νάξο (τρία συνολικά εκ των οποίων ένα ιδιωτικό), Μύκονο, Άνδρο (δύο συνολικά), Κέα, Κύθνο και Ίο. Στα Δωδεκάνησα λειτουργούν δύο σφαγεία στη Ρόδο και από ένα σφαγείο στα Νησιά Κω, Κάλυμνο, Λέρο, Αστυπάλαια, Σύμη και Κάρπαθο.

Πίνακας 1.1.1.33
Ζωϊκός Πληθυσμός Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2010

Νησί	Βοοειδή			Αιγοπρόβατα			Χοιρινά	
	Αριθμ. Παραγωγών v	Αριθμ. Βοοειδών v	Σφαγές	Αριθμ. Παραγωγών v	Αριθμ. Αιγοπροβάτων v	Σφαγές	Αριθμ. Παραγωγών v	Αριθμ. Χοιρινών v
Νομός Δωδεκανήσου								
Αγαθονήσι	5	29	0	25	3479			
Αστυπάλαια	6	16	0	62	21700	4580		
Κάλυμνος	11	40	298	144	10550	1120		
Κάρπαθος	5	11	0	208	9850	653	1	300
Κάσος	13	4	0	76	6650			
Κίναρος	0	0		2	189			
Κως	359	4197	1083	225	24015	6780	19	1680
Λεβίθα		0		1	270			
Λειψοί	9	74	0	38	2500			
Λέρος	51	1039	0	115	9186		1	30
Μεγίστη	4	22	0	12	870			
Νίσυρος	29	660	0	42	6800			
Πάτμος	13	60	0	59	6700			
Ρόδος	302	1182	390	603	97050	6200	55	3118
Σύμη	9	14	0	82	9670			
Τήλος		0		27	9320			
Χάλκη		0		24	6360			
Ψέριμος		0		11	1220			
Σύνολο	816	7348	1771	1756	226379	19333	76	5128
Νομός Κυκλάδων								
Νησί	Βοοειδή			Αιγοπρόβατα			Χοιρινά	
	Αριθμ. Παραγωγών	Αριθμ. Βοοειδών	Σφαγές	Αριθμ. Παραγωγών	Αριθμ. Αιγοπροβάτων	Σφαγές	Αριθμ. Παραγωγών	Αριθμ. Χοιρινών

	v	v		v	v		v	v
Αμοργός	29	103		239	17250	0		
Ανάφη				1	103			
Άνδρος	378	949	408	941	44648	2566	37	550
Θήρα	45	467	0	19	565		2	5
Ίος	49	340	14	161	8089	1669		
Κέα	171	962	360	242	9592	4762	27	250
Κίμωλος	5	26	0	2	146	0		
Κύθνος	56	93	80	196	10257	1245	25	100
Μήλος	3	6	0	200	10513	0	12	30
Μύκονος	119	1063	141	242	6662	1737	2	20
Νάξος	699	7535	1832	1260	104732	33728	46	600
Πάρος	253	1325	353	290	9056	1519	36	235
Σέριφος	7	23	0	7	205		1	10
Σίφνος	24	96	0	190	8488		8	50
Σύρος	85	664	222	156	3867	500	20	100
Τήνος	200	1227	325	551	32980	1577	7	50
Φολέγανδρος	15	94	0	7	127			
Σύνολο	2.138	14973	3735	4704	267280	49303	223	2000

Πηγή: Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2011

Απόσπασμα (Σελ. 220-225) από ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ VI

1.1.2.2 Τα κρίσιμα ζητήματα ανάπτυξης, τα οποία είναι σκόπιμο να αντιμετωπιστούν από την Περιφέρεια κατά την επόμενη μεσοπρόθεσμη περίοδο, ιεραρχημένα κατά σειρά προτεραιότητας

Όπως καταγράφεται σε δύο βασικές Μελέτες για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, «Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης του Νομού Δωδεκανήσου 2007-2015» και «Δημιουργία Ηλεκτρονικών Συστημάτων Γνώσης και Εκπόνηση Επιχειρησιακού Σχεδιασμού σε νησιά του Νομού Κυκλάδων» αλλά και στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τίτλο: «Analyse des régions insulaires et des régions ultrapériphériques de l'Union européenne» (2003), τρία είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των νησιών:

- Η Περιφερειακότητα και η μεγάλη απόσταση από τους Ηπειρωτικούς Πόλους Ανάπτυξης.**
- Το μικρό φυσικό και παραγωγικό Μέγεθος**
- Η φυσική νησιωτικότητα και οι Περιορισμένοι Πόροι.**

Τα παράπανω βασικά χαρακτηριστικά της Νησιωτικότητας δημιουργούν δυσμενείς επιπτώσεις, τόσο στην συνολική ανάπτυξη των νησιών, όσο και στην ανάπτυξη των επιμέρους κλάδων της οικονομίας τους.

Οι επιπτώσεις όπως καταγράφονται στην μελέτη είναι οι ακόλουθες:

- Τα Προβλήματα στις Μεταφορές και η Περιορισμένη Πρόσβαση
- Προβλήματα Πρόσβασης σε Υπηρεσίες (Δημόσιες, Υγείας, Εκπαίδευσης)
- Απουσία Εξωτερικών Οικονομιών
- Εποχικότητα Ζήτησης και Απασχόλησης
- Περιορισμοί στο Εξειδικευμένο Ανθρώπινο Δυναμικό
- Δυσμενείς Δημογραφικοί Παράγοντες
- Περιβαλλοντικά Προβλήματα
- Περιορισμένοι Φυσικοί Πόροι

<ul style="list-style-type: none">
• Ειδικά Προβλήματα του Νοτίου Αιγαίου
--

Η διερεύνηση των κυρίων διαστάσεων του αναπτυξιακού προβλήματος του Νοτίου Αιγαίου θα γίνει με βάση της ως άνω κατηγορίες επιπτώσεων.

Το φυσικό, οικονομικό και κοινωνικό σύστημα του Νοτίου Αιγαίου αναλύθηκε διεξοδικά σε ειδικό Τεύχος του Στρατηγικού Σχεδίου. Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές αλλά και με την αποτύπωση των παραπάνω διαστάσεων του αναπτυξιακού προβλήματος του Νοτίου Αιγαίου, όπως αυτή προέκυψε από την αποδελτίωση των πρόσφατων αναπτυξιακών μελετών, διερευνήθηκαν οι διαστάσεις του αναπτυξιακού προβλήματος. Οι διαστάσεις αυτές αφορούν τους βασικούς περιορισμούς και τις δυνατότητες στην ανάπτυξη των τριών τομέων της παραγωγής στο Νότιο Αιγαίο.

Πρωτογενής Τομέας

Γεωργία- Κτηνοτροφία

Γενική διαπίστωση είναι ότι η γεωργία και η κτηνοτροφία έχουν σημαντική θέση στην τοπική οικονομία των νησιών, τόσο στα τουριστικώς ανεπτυγμένα νησιά όσο (και κατά πολλούς, κυρίως) στα μικρά νησιά.

Οι διαπιστωμένες επιπτώσεις της νησιωτικότητας στην ανάπτυξη της γεωργίας δημιουργούν περιορισμούς, όπως:

- Η Στενότητα, ο πολυτεμαχισμός του κλήρου και ο μεγάλος αριθμός σε μέγεθος εκμεταλλεύσεων, το άγονο έδαφος,
- Το αυξημένο κόστος μεταφοράς ενδιάμεσων εισροών και τελικού προϊόντος,
- Το αυξημένο κόστος παραγωγής,
- Η έλλειψη υδάτινων πόρων (ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων 20% στο Νότιο Αιγαίο έναντι 56% της Χώρας),
- Προβλήματα στις αγροτικές υποδομές,
- Η Υφαλμύρωση των εδαφών,
- Η Γήρανση του Πληθυσμού, ιδίως στα μικρά νησιά και στις ορεινές περιοχές,
- Ο αυξημένος ανταγωνισμός από φθηνότερα εισαγόμενα προϊόντα,

- Η πίεση του τουρισμού στις γεωργικές χρήσεις και εκμεταλλεύσεις,
- Η απουσία σύγχρονων μονάδων επεξεργασίας και διαχείρισης γεωργικών προϊόντων,
- Ο κατακερματισμός των Συναιτεριστικών Οργανώσεων,
- Η απουσία δραστηριοτήτων Εφοδιαστικής για τα γεωργικά προϊόντα.

Οι Αναπτυξιακές Δυνατότητες που υφίστανται και οι Στρατηγικοί Αναπτυξιακοί

Στόχοι που μπορούν να τεθούν στον τομέα της γεωργίας του Νοτίου Αιγαίου είναι οι ακόλουθοι:

- Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων μέσω της προώθησης της οργάνωσης παραγωγών (clustering-συνεργατικότητα) της προώθησης των Τοπικών Συμφώνων Ποιότητας και της Συμβολαιακής Γεωργίας.
- Ανάπτυξη και προώθηση της οργανωμένης εμπορίας αγροτικών προϊόντων (οργάνωση αγορών , Δημοπρατήρια , εκθετήρια-πρατήρια σε πύλες εισόδου, δημιουργία τοπικών αγορών παραγωγών)
- Ανάπτυξη- Προώθηση Τοπικών Προϊόντων και Προϊόντων Ονομασίας Προέλευσης,
- Ανάπτυξη – Προώθηση ποιοτικών προϊόντων που παράγονται με φιλικές προς το περιβάλλον παραγωγικές διαδικασίες (πχ. βιολογικά προϊόντα ή προϊόντα ολοκληρωμένης διαχείρισης),
- Σύνδεση Αγροτικής Παραγωγής με την Τουριστική Δραστηριότητα του Νοτίου Αιγαίου,
- Σύνδεση δράσεων Ανάπτυξης- Προώθησης Τοπικών Προϊόντων και Προϊόντων Ονομασίας Προέλευσης με την Πολιτιστική Δραστηριότητα
- Άμβλυνση των προβλημάτων που προκύπτουν από τη νησιωτικότητα με προώθηση ειδικών αναπτυξιακών δράσεων και προγραμμάτων για τα μικρά νησιά .
- Θεσμοθέτηση παρεκκλίσεων και ειδικών κριτηρίων για την περιοχή μας για την ένταξη στα χρηματοδοτικά προγράμματα .
- Στήριξη και ενίσχυση της Απασχόλησης στην Γεωργία,

- Η δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος άσκησης της γεωργίας που να συνδυάζει τη γνώση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την πρόσβαση στην πληροφορία, αλλά και την πρόσβαση στην αγορά
- Σύνδεση της γεωργίας με την Καινοτομία και την Τεχνολογία, (Χρήση ΑΠΕ, Εναλλακτικές μορφές καλλιέργειας, Νέα αγροτικά προϊόντα για μεταποίηση),
- Δημιουργία Δραστηριοτήτων Εφοδιαστικής,
- Καθιέρωση του Μεταφορικού Ισοδύναμου στον Αιγαιακό Χώρο.
- Ολοκλήρωση της πολιτικής ανακατανομής της γης,
- Καθορισμός χρήσεων γης – Προστασία γεωργικής γής από πιέσεις από τις υπόλοιπες δραστηριότητες,
- Ενίσχυση δράσεων υποστήριξης της χωρικής συνοχής για άρση των μειονεκτημάτων που νησιωτικότητας (Πρωώθηση Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Προσέγγιση LEADER).

Η Κτηνοτροφία στο Νότιο Αιγαίο ειδικότερα παρουσιάζει υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής στα εθνικά μεγέθη σε σχέση με την γεωργία. Αρκετά κτηνοτροφικά προϊόντα καλύπτουν υψηλό ποσοστό της τοπικής ζήτησης.

Οι Περιορισμοί στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας λόγω των επιπτώσεων της νησιωτικότητας, πέραν αυτών που αφορούν την γεωργία και το σύνολο του πρωτογενή είναι οι ακόλουθοι:

- Έλλειψη επαρκών οργανωμένων βοσκοτόπων και σφαγιοτεχνικών υποδομών,
- Πλημμελής αξιοποίηση κτηνοτροφικών προϊόντων όπως για παράδειγμα στη συλλογή και εμπορία γάλακτος,
- Προβλήματα από την υπερβόσκηση,
- Μείωση της παραγωγής και των καλλιεργειών ζωοτροφών λόγω ανταγωνιστικότερων εκμεταλλεύσεων,
- Μείωση των μονάδων της βοοτροφίας σε λογότερες και μεγαλύτερου μεγέθους μονάδες.

Προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάπτυξη της Κτηνοτροφίας στο Νότιο Αιγαίο, πέραν των παρεμβάσεων που καταγράφηκαν για τον Τομέα της Γεωργίας, πέραν των παρεμβάσεων που καταγράφηκαν για τον Τομέα της Γεωργίας, απαιτείται:

- Ειδική Στήριξη Κτηνοτροφικών μονάδων λόγω αδυναμίας εντατικοποίησης της παραγωγής,
- Εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων μονάδων εκτροφής, σφαγής, τυποποίησης και μεταποίησης κτηνοτροφικών προϊόντων.

Αλιεία- Υδατοκαλλιέργειες

Το Νότιο Αιγαίο είναι μια από τις 3 ελληνικές και συνολικά 11 ευρωπαϊκές περιφέρειες, που είναι χαρακτηρισμένες, ως Περιφέρειες Εξάρτησης από την Αλιεία. Η Περιφέρεια έχει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης τόσο στην Αλιεία όσο και στις Υδατοκαλλιέργειες. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι δύο κλάδοι στο Νότιο Αιγαίο προέρχονται α) από το νησιωτικό χαρακτήρα του και β) από δομικά προβλήματα των κλάδων.

Προβλήματα που προέρχονται από την νησιωτικότητα είναι:

- Έλλειψη οριοθετημένων αλιευτικών πεδίων,
- Εποχικότητα στη ζήτηση προϊόντων της αλιείας και κατ' επέκταση στην απασχόληση και στην οικονομική δραστηριότητα,
- Χαμηλό επίπεδο τεχνικών γνώσεων, ιδίως στα μικρά νησιά
- Μεγάλες αποστάσεις από την Αθήνα και μεταξύ των νησιών και αυξημένο κόστος μεταφοράς,
- Ένταση των προβλημάτων της παράνομης αλιείας,
- Σημαντικά προβλήματα στην Ψυκτική Εφοδιαστική,
- Ένταση των προβλημάτων που αφορούν μικρά, παλαιά και χαμηλής ιπποδύναμης σκάφη.
- Ανεπαρκείς υποδομές ελλιμενισμού και εξυπηρέτησης μεγάλων σκαφών.
- Έλλειψη κέντρων επισκευής και διαχείμασης σκαφών.

Ο βασικός και πιο κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη της συλλεκτικής αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας είναι η προστασία του

περιβάλλοντος και των αλιευτικών αποθεμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο οι βασικότερες προτάσεις για τον κλάδο αφορούν:

- Την δημιουργία υποδομών και υπηρεσιών που να: α)ελέγχουν και προστατεύουν το θαλάσσιο οικοσύστημα και ενισχύουν τη συνετή αλίευση με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων ελέγχου (δορυφορικά στοιχεία εντοπισμού αλιευτικών σκαφών κ.ά.) και β) προστατεύουν από τη ρύπανση με άμεση επέμβαση,
- Έλεγχο της υπεραλίευσης (Λιμενική Αστυνομία),
- Ποντισμό νέων τεχνιτών υφάλων μικρών διαστάσεων
- Άμεση μελέτη ενίσχυσης της υδατοκαλλιέργειας με προώθηση της σύστασης των φορέων διαχείρισης ΠΟΑΥ στην Π.Ν.Α (Οι ΠΟΑΥ έχουν θεσμοθετηθεί και χαρακτηρισθεί με το ΦΕΚ 2505/ Β/4-11-2011 στο ειδικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τις Υδατοκαλλιέργειες).
- Έρευνα και υιοθέτηση καινοτομιών στον κλάδο της Ιχθυοκαλλιέργειας (Νέα Εμπορικά Είδη, Μονάδες Εντατικής Υδατοκαλλιέργειας στην ανοικτή θάλασσα, καινοτομίες στην τροφή, στα εμβόλια, στο γενετικό υλικό, βιοτεχνολογική αξιοποίηση των προϊόντων, παραγωγή βιολογικών και φαρμακευτικών προϊόντων κ.τ.λ.).

Απόσπασμα (Σελ. 10-18) από ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ Χ

1.2 Αξιολόγηση- Μειονεκτήματα και Πλεονεκτήματα της Περιφέρειας ως προς τα κρίσιμα ζητήματα, τις ανάγκες των Δήμων και των πολιτών καθώς επίσης και την εκτιμώμενη ζήτηση για την παροχή υπηρεσιών σε επίπεδο Περιφέρειας

Η υφιστάμενη κατάσταση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, όπως περιγράφεται αναλυτικά στα προηγούμενα κεφάλαια, καταδεικνύει τις ιδιαιτερότητες και τα ειδικά προβλήματα της συγκεκριμένης γεωγραφικής ενότητας. Στην προσπάθεια καλύτερης παρουσίασης της υφιστάμενης κατάστασης χρησιμοποιείται η μέθοδος της Ανάλυσης Ισχυρών και Αδύνατων Σημείων, Ευκαιριών και Απειλών (μέθοδος SWOT). Η ανάλυση σε πρώτο στάδιο επικεντρώνεται στη διερεύνηση και αποτύπωση των Πλεονεκτημάτων και των Αδυναμιών, που παρουσιάζονται σχετικά με τη διερευνώμενη περίπτωση, στο παρόν. Στο δεύτερο στάδιο διερευνώνται και αποτυπώνονται οι Ευκαιρίες και οι Απειλές που είναι πιθανό να εμφανιστούν στο μέλλον. Συνεπώς, η μέθοδος αυτή συνοψίζει με τον καλύτερο τρόπο τα κύρια συμπεράσματα της καταγραφής που πραγματοποιείται στην παρούσα μελέτη και θέτει τις κύριες συνιστώσες της αναπτυξιακής στρατηγικής, βάσει των ευκαιριών και απειλών που καλείται να αξιοποιήσει ή να αντιμετωπίσει η περιφέρεια στο μέλλον.

Συμπληρωματικό υλικό αξιοποίησης αποτέλεσαν οι σχετικές μελέτες για τις επιμέρους περιφερειακές ενότητες (Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Νομού Δωδεκανήσου 2007-15, Επιχειρησιακό Σχέδιο Ανάπτυξης Νομού Κυκλάδων), καθώς και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα χωρικής ενότητας Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-13.

Η παρουσίαση της ανάλυσης SWOT παρουσιάζεται παρακάτω σε κατηγορίες, που αναφέρονται στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, στη χωροταξία και στο περιβάλλον, στη δημόσια διοίκηση, στις μεταφορές, στον τουρισμό και πολιτισμό και στο λοιπό παραγωγικό δυναμικό, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπινων πόρων, της καινοτομίας και των νέων τεχνολογιών (Κοινωνία της Γνώσης).

2. SWOT ANALYSIS

Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Σχετικά μικρές διανησιωτικές αποστάσεις, στο πλαίσιο νησιωτικών συμπλεγμάτων - Γεωμορφολογική ιδιαιτερότητα - Θέση στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου - Εγγύτητα στην Τουρκία, στη Μέση Ανατολή και στο Παρευξέινο Τόξο	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Γεωγραφική ασυνέχεια (νησιωτικότητα) - Διπλή νησιωτικότητα – απομόνωση μικρών νησιών, μέσα στους Νομούς και στην Περιφέρεια - Απόσταση από την ηπειρωτική χώρα και τις μεγάλες αγορές της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
<p>Ευκαιρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δυνατότητες διαπεριφερειακής και διασυνοριακής συνεργασίας με Τουρκία, λοιπές χώρες της Μέσης Ανατολής και του Παρευξέινο Τόξο - Αξιοποίηση ενδεχόμενης νέας Διεύρυνσης της Ε.Ε. προς την ανατολή και τα Βαλκάνια	<p>Απειλές:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αδυναμία επίλυσης του μεταφορικού προβλήματος και της απομόνωσης - Διεύρυνση του αποκλεισμού των μικρών νησιών από τα κέντρα πληροφόρησης και παροχής υπηρεσιών - Οριστική πληθυσμιακή εγκατάλειψη και σταδιακή ερήμωση μικρών νησιών - Δυσμενείς πολιτικές συγκυρίες στην ευρύτερη περιοχή (σχέσεις με Τουρκία)

Χωροταξία και Περιβάλλον (φυσικό και ανθρωπογενές)

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Υψηλή ποιότητα φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος - Μεσογειακό κλίμα - Ευνοϊκό φυσικό περιβάλλον για εναλλακτικές ενεργειακές πηγές (ηλιακή, αιολική ενέργεια, γεωθερμία) - Πλούσιος ορυκτός πλούτος σε ορισμένα νησιά - Ύπαρξη ορισμένων ισχυρών πόλων	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ρύπανση - Ενδοπεριφερειακές ανισότητες στην κατανομή των φυσικών πόρων - Ευαισθησία νησιωτικών οικοσυστημάτων (κυρίως των μικρών νησιών) - Σοβαρές ελλείψεις υδάτινων πόρων, ενέργειας και κοινωνικών εξυπηρετήσεων, κυρίως στα μικρά
---	---

<p>και κέντρων ανάπτυξης (διαπεριφερειακής και διακρατικής εμβέλειας)</p>	<p>νησιά και στις απομονωμένες περιοχές</p> <ul style="list-style-type: none"> - Σημαντικό κόστος εντοπισμού και αντιμετώπισης περιβαλλοντικών κινδύνων - Αδυναμία ελέγχου εφαρμογής περιβαλλοντικών όρων και περιορισμών στη δόμηση και στις διάφορες δραστηριότητες, εξ αιτίας της έλλειψης καθορισμού χρήσεων γης - Ανεπάρκεια συστημάτων διάθεσης απορριμμάτων - Αδυναμία ανάπτυξης συνεκτικών οικιστικών δικτύων (πόλοι και κέντρα ανάπτυξης) και διάχυσης των θετικών αναπτυξιακών επιδράσεων, εξ αιτίας της χωρικής ασυνέχειας - Χωρική υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας
<p>Ευκαιρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Χρήση νέων μεθόδων διαχείρισης υδάτινων πόρων - Χρήση νέων τεχνολογιών αποτροπής κινδύνων (τηλεπισκόπηση, παρατηρητήρια κλπ) - Διεύρυνση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας - Εφαρμογή θεσμικού πλαισίου χρήσεων γης - Δυνατότητες διακρατικής συνεργασίας με μεσογειακές χώρες σε τομείς έρευνας και περιβάλλοντος - Ενίσχυση του διεθνούς ρόλου των πόλων και κέντρων ανάπτυξης - Ένταξη σε δυναμικά δίκτυα αστικών κέντρων - Δημιουργία ουσιαστικών αναπτυξιακών μικροπεριφερειών προγραμματισμού σε επίπεδο νησιωτικών συμπλεγμάτων 	<p>Απειλές:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εξάντληση υδροφόρου ορίζοντα - υπαλμύρωση και κλιματολογικές αλλαγές (απερήμωση, άνοδος στάθμης θαλασσών-ξηρασία) - Σεισμοί – κατολισθήσεις – Πυρκαγιές- πλημμύρες - διάβρωση εδάφους - Καθυστέρηση επίλυσης χωροταξικών ζητημάτων (Κτηματολόγιο, Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια κλπ.) - Ενίσχυση της πόλωσης και της απομύζησης πόρων (πληθυσμού, εργατικού δυναμικού, κεφαλαίων, πρώτων υλών) από τα μικρότερα νησιά - πληθυσμιακή συρρίκνωση, εγκατάλειψη και σταδιακή ερήμωση μικρών νησιών - Ενίσχυση της ανισορροπίας και των ανισοτήτων στο εσωτερικό των μεγάλων νησιών (π.χ. Ρόδος)

Δημόσια Διοίκηση και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Διοικητική αναδιάρθρωση των ΟΤΑ - δημιουργία ισχυρών Δήμων και θεσμοθέτηση των Περιφερειακών Αυτοδιοικήσεων - Ύπαρξη πιστοποιημένων φορέων για κατάρτιση – μετεκπαίδευση εργαζομένων	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δυσλειτουργίες διοικητικών μηχανισμών (αδειοδοτήσεων, ελέγχου κλπ.) - Ελλείψεις σε σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό - Χαμηλός βαθμός αποκέντρωσης - Υποστελέχωση υπηρεσιών - Μείωση πόρων την περίοδο 2007-2013 - Επικαλύψεις αρμοδιοτήτων - Νησιωτικός χώρος–πολυδιάσπαση - δυσχέρεια μετακινήσεων υπαλλήλων και συνεχούς συνεργασίας φορέων - Απουσία αναπτυξιακών μικροπεριφερειών προγραμματισμού, βάσει στοιχείων ομοιογένειας.
<p>Ευκαιρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αξιοποίηση του νέου πλαισίου διοίκησης του «Καλλικράτη» - Θεσμικές αλλαγές – αποκέντρωση αρμοδιοτήτων - Αναδιοργάνωση και ενδυνάμωση υπηρεσιών Δήμων - Αναδιοργάνωση και ενδυνάμωση υπηρεσιών Περιφέρειας - Διεύρυνση εφαρμογών νέων τεχνολογιών και μεθόδων διοίκησης - Αξιοποίηση των δυνατοτήτων και των εργαλείων του αναπτυξιακού σχεδιασμού (ΠΕΠ, νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας)	<p>Απειλές:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αδυναμίες στενής συνεργασίας μεταξύ αρμόδιων φορέων (Αποκεντρωμένη Περιφερειακή Διοίκηση Αιγαίου, Περιφέρεια Ν. Αιγαίου, Δήμοι, Υπουργεία, ΔΕΚΟ) - Δυσχέρεια προσαρμογής σε νέες μεθόδους διοίκησης και χρήσης νέων τεχνολογιών - Αδυναμία προσαρμογής και αξιοποίησης του νέου θεσμικού πλαισίου διοίκησης - Έλλειψη πόρων για την ουσιαστική ανασυγκρότηση της αυτοδιοίκησης - Περαιτέρω μείωση πόρων για την αναπτυξιακή στρατηγική της περιφέρειας της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2014-2020 - Αδυναμία ορθολογικού σχεδιασμού, λόγω συγκέντρωσης δημοτικών υπηρεσιών, κυρίως σε μεγάλες γεωγραφικές ενότητες – νησιά, ενίσχυση διοικητικής συγκέντρωσης στους μεγάλους πόλους.

Μεταφορές

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Σημαντικός αριθμός λιμένων και αεροδρομίων - Βελτιωμένες μεταφορικές υποδομές σε πολλά νησιά - Θέση ως προς τους Θαλάσσιους Διαδρόμους Μεταφορών των Διευρωπαϊκών Δικτύων - Σχετικά μικρές αποστάσεις μεταξύ νησιών και ενδοχώρας και σχετικά μικρές διανησιωτικές αποστάσεις	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Διπλή» Νησιωτικότητα – ανεπάρκεια συνδέσεων και απομόνωση μικρών νησιών - Υψηλό κόστος μεταφορών και χαμηλό επίπεδο εξυπηρέτησης σε πολλά νησιά - Ανεπάρκεια οργάνωσης των ακτοπλοϊκών και αεροπορικών συνδέσεων και υψηλό κόστος μεταφορών - Απουσία συνδυασμένων μεταφορών - Έλλειψη οργάνωσης και εξοπλισμού χερσαίας ζώνης λιμένων - Αδυναμία ανάπτυξης συνεκτικών οικιστικών δικτύων (πόλοι ανάπτυξης) και διάχυσης των θετικών αναπτυξιακών επιδράσεων, εξ αιτίας της ασυνέχειας του χώρου - Προβλήματα κυκλοφορίας – ρύπανσης - στάθμευσης στα αστικά κέντρα
<p>Ευκαιρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αναθεώρηση θεσμικού πλαισίου ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών - Αναδιοργάνωση συστήματος μεταφορικών συνδέσεων - Αξιοποίηση των συνδυασμένων μεταφορών - Αξιοποίηση Θαλάσσιων Διαδρόμων των Διευρωπαϊκών Δικτύων Μεταφορών - Δημιουργία ισχυρών κόμβων – λιμένων διεθνούς εμβέλειας στο Αιγαίο	<p>Απειλές:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Μειωμένος ανταγωνισμός στις αεροπορικές συνδέσεις – αύξηση τιμών - Περαιτέρω απομόνωση μικρών νησιών, λόγω ανεπαρκών ακτοπλοϊκών συνδέσεων

Τουρισμός – Πολιτισμός

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Παγκόσμια αναγνωρισιμότητα ως τουριστικός προορισμός - Ιδιαίτεροι τουριστικοί πόροι – εναλλακτικές μορφές τουρισμού - Ύπαρξη σημαντικών πολιτιστικών	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Χωρική υπερσυγκέντρωση της τουριστικής κίνησης και δραστηριότητας - Εποχικότητα τουρισμού (και εποχική ανεργία)
---	---

<p>πόρων εθνικής και διεθνούς εμβέλειας (αρχαιολογικοί χώροι, μουσεία, μνημεία και στοιχεία αστικής και αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς) - Επαρκής και υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακή υποδομή στα μεγάλα νησιά - Λειτουργία Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης</p>	<p>- Περιορισμένη αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων και των καινοτομικών δράσεων προβολής και ανάδειξής τους - Ανεπαρκής διασύνδεση τουρισμού με λοιπούς τομείς της οικονομίας (πρωτογενής τομέας, μεταποίηση) - Έλλειψη υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακών υπηρεσιών σε μικρότερα νησιά - Ανεπαρκής διείσδυση ΤΠΕ στον τουριστικό τομέα</p>
<p>Ευκαιρίες: - Σημαντικές προοπτικές για την ανάπτυξη τουριστικής υποδομής μικρής κλίμακας σε μη κορεσμένες περιοχές - Προσέλκυση επενδύσεων σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (συνεδριακός, πολιτιστικός, θαλάσσιος κ.λπ.) - Λειτουργία Οργανισμού Διαχείρισης Προορισμού και επανασχεδιασμός τουριστικού μάρκετινγκ - Επενδύσεις παραθεριστικής κατοικίας - Παρακολούθηση της τοπικής τουριστικής οικονομίας μέσα από τη λειτουργία Δορυφορικού Τουριστικού Λογαριασμού. - Δημιουργία προγραμμάτων σπουδών (μεταπτυχιακών, διαπανεπιστημιακής και διακρατικής συνεργασίας κ.λπ.) και ερευνητικών κέντρων, στο πλαίσιο του Πανεπιστημίου Αιγαίου που σχετίζονται με θέματα τουριστικής πολιτικής και ειδίκευσης σε επιμέρους ομάδες δραστηριοτήτων (πολιτιστικός τουρισμός κ.ά.) - Αναβάθμιση – Ανωτατοποίηση των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης - Έμφαση σε εκδηλώσεις σύγχρονου πολιτισμού σε όλη τη διάρκεια του χρόνου με θεματικά φεστιβάλ, events, κ.ά. - Αξιοποίηση της γενικότερης τάσης ανόδου του ελληνικού τουρισμού</p>	<p>Απειλές: - Ανταγωνιστικοί τουριστικοί προορισμοί στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο - Άνοδος του ευρώ σε σχέση με το δολάριο - Επέκταση της οικονομικής κρίσης και σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες – πελάτες της εγχώριας τουριστικής αγοράς - Επικράτηση μοντέλου «All Inclusive» και κορεσμός - Ανεπαρκής τουριστική προβολή - Εγκατάλειψη παραδοσιακών κλάδων, τεχνών, δρώμενων, γαστρονομικών συνηθειών κλπ. - Περαιτέρω επιβάρυνση τουριστικά κορεσμένων περιοχών και επέκταση τάσεων κορεσμού και σε άλλες περιοχές</p>

Παραγωγικό δυναμικό και Κοινωνία της Γνώσης

<p>Ισχυρά σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Πληθυσμιακή αύξηση τα τελευταία χρόνια και ευνοϊκή σύνθεση του πληθυσμού (μεγάλο ποσοστό παιδικού πληθυσμού και πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας) - Υψηλό ποσοστό οικονομικά ενεργών ατόμων και απασχολούμενων - Τάση επιχειρηματικότητας του γηγενούς δυναμικού - Εγγύτητα στην αγορά της Τουρκίας - Ιστορική παράδοση στην εξωστρέφεια - Λειτουργία ακαδημαϊκών και ερευνητικών μονάδων στο πλαίσιο του Πανεπιστημίου Αιγαίου και της ΑΣΤΕΡ - Διαθέσιμο επιστημονικό και επιχειρηματικό δυναμικό - Δυνατότητα προσέλκυσης ξένων επιχειρήσεων (καινοτομίας, νέας και υψηλής τεχνολογίας, υπηρεσιών), λόγω των κλιματολογικών συνθηκών και του φυσικού περιβάλλοντος	<p>Αδύνατα σημεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Μονοειδίκευση, λόγω τουρισμού και απουσία σημαντικής διαφοροποίησης της τοπικής οικονομίας - Συρρίκνωση πρωτογενούς τομέα και αδυναμία παραγωγικής διαφοροποίησης του τομέα - Ισχνός δευτερογενής τομέας και απουσία σύνδεσης με τον πρωτογενή τομέα και τον τουρισμό - Σημαντική χωρική ανισοκατανομή ανθρωπίνων πόρων - Ισχυρή διαφοροποίηση οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των νησιών - Μικρή τοπική αγορά - Αδυναμία εκμετάλλευσης οικονομιών κλίμακας - Έλλειψη καταρτισμένου και εξειδικευμένου απασχολούμενου προσωπικού σε ορισμένους τομείς - Διακυμάνσεις της ανεργίας και αύξηση τα τελευταία χρόνια - Χαμηλή εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της πληροφορικής & επικοινωνιών και ελλιπής πληροφόρηση - Έλλειψη κινήτρων και θεσμικού πλαισίου για συνεργασίες και δικτυώσεις (clustering)
<p>Ευκαιρίες:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αξιοποίηση των μέσων και ευκαιριών που παρέχονται από τις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας - Αναθεώρηση επενδυτικών κινήτρων - Αξιοποίηση της ζήτησης προϊόντων ονομασίας προέλευσης και βιολογικής καλλιέργειας - Εφαρμογές πληροφορικής	<p>Απειλές:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Περαιτέρω αύξηση της ανεργίας - Οικονομικά προβλήματα λόγω μονοειδίκευσης και ενδεχόμενης κρίσης στον τουριστικό κλάδο - Ανταγωνισμός ξένων αγορών, με χαμηλό κόστος παραγωγής - Περαιτέρω καθυστέρηση στην εφαρμογή χωροταξικών ρυθμίσεων - Αδυναμία περαιτέρω ανάπτυξης και

<p>(Εξοικείωση στη χρήση τηλεκατάρτισης, τηλεεκπαίδευσης και τηλεεργασίας)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Κίνητρα για την προσέλκυση γυναικών στην αγορά εργασίας - Κοινωνική ενσωμάτωση μεταναστών - Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για τη σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή - Αξιοποίηση διαθέσιμων πόρων για έρευνα και τεχνολογία - Αξιοποίηση νέων επιστημόνων και προσωπικοτήτων της περιοχής 	<p>παραγωγικής αξιοποίησης ερευνητικών – εκπαιδευτικών υποδομών</p> <ul style="list-style-type: none"> - Περαιτέρω εμβάθυνση της οικονομικής κρίσης και ενίσχυση των δυσμενών επιπτώσεων αυτής στην τοπική οικονομία
---	---